

Nr 45.

Ankom till riksdagens kansli den 5 juni 1943 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i krigsfamiljebidragsförordningen.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 178 i första kammaren av herrar *Johanson, Karl August*, och *Gillström* samt nr 259 i andra kammaren av herrar *Skoglund* i Umeå och *Brandt*.

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 1942 års krigsfamiljebidragsförordning, att frivilligt tjänstgörande erhåller samma rätt till familjebidrag och hemortslön som tvångsinkallad värnpliktig». För den närmare innebörden i denna hemställan kommer redogörelse att lämnas i det följande.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för yrkandet, får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt 7 § 1 mom. första stycket och 12 § 1 mom. första stycket krigsfamiljebidragsförordningen utgå för inkallad värnpliktigs hustru och minderåriga barn *familjepenning* med vissa angivna belopp och *bostadsbidrag* med belopp, motsvarande kostnaderna för den bostad den värnpliktige innehade å inryckningsdagen, i båda fallen med avdrag för den värnpliktiges och familjemedlems inkomst under tiden för tjänstgöringen enligt bestämmelser, som meddelas av Konungen. Sådana bestämmelser hava lämnats i 14 § i 1942 års krigsfamiljebidragskungörelse. Nu nämnda stadganden innebära, att bidrag alltid utgår med maximibeloppet, såvitt den värnpliktige eller familjemedlemmarna ej hava några civila inkomster, och att sådan inkomst avdrages efter fasta regler.

Denna normerade behovsprövning, som införts för åstadkommande av enhetlighet vid bestämmandet av bidragens storlek, är icke tillämplig beträffande bidrag till värnpliktig, som fullgör tjänstgöring efter eget åtagande, eller till krigsfrivillig. Om beräkningen av bidrag till sådan äger Konungen enligt 7 § 1 mom. andra stycket och 12 § 1 mom. andra stycket krigsfamiljebidragsförordningen meddela närmare föreskrifter. Att

Bihang till riksdagens protokoll 1943. 9 saml. 2 avd. Nr 45.

det lagts i Kungl. Maj:ts hand att bestämma härom har motiverats därmed att därigenom skulle vinnas större möjlighet att anpassa bestämmelserna med hänsyn till läget på arbetsmarknaden (se prop. 1942: 339 sid. 85). Föreskrifter om familjepenning och bostadsbidrag till frivilligt tjänstgörande värnpliktiga och krigsfrivilliga hava meddelats i 15 § krigsfamiljebidragskungörelsen. Enligt dessa föreskrifter sker beräkningen av bidrag efter fri behovsprövning. Därvid får dock hänsyn icke tagas till inkomst av civil anställning, som den värnpliktige uppbär, eller understöd, som tilldelats honom eller hans familj, i den mån inkomsten eller understödet icke överstiger en fjärdedel av den värnpliktiges avlöning eller motsvarande arbetsinkomst omedelbart före inkallelsen, och i intet fall till inkomst eller understöd, som icke överstiger 50 kronor för månad.

Motionärerna hava — med hänsyn därtill att den normerade behovsprövningen regelmässigt torde komma att medföra högre bidrag än den fria — ansett, att den normerade behovsprövningen bör tillämpas även beträffande bidrag till frivilligt tjänstgörande värnpliktiga och krigsfrivilliga.

Hemortslön infördes i bidragssystemet genom 1942 års krigsfamiljebidragsförordning. Hemortslön utgår enligt 20 § nämnda förordning, under förutsättning att den värnpliktige fullgjort viss tids tjänstgöring motsvarande honom åliggande värnpliktstjänstgöring i fred, efter 90 dagars beredskapstjänstgöring. Hemortslönens belopp är efter denna tjänstgöringstid en krona om dagen. Sedan beredskapstjänstgöringen varat 360 dagar utgår i hemortslön en krona 50 öre om dagen och efter 540 dagar två kronor om dagen. Från rätt till hemortslön äro uteslutna *dels* värnpliktiga, vilka tjänstgöra efter eget åtagande, i fall då tjänstgöringen fullgöres vid förband, som icke är organiserat av den myndighet, vid vilken den värnpliktige är truppregistrerad, och *dels* krigsfrivilliga. Den som en gång blivit berättigad till hemortslön, bibehålles dock vid denna rätt under tjänstgöring som han därefter fullgör efter eget åtagande eller såsom krigsfrivillig, men hemortslönens belopp kan icke höjas.

Motionärerna hava ansett, att frivilligt tjänstgörande värnpliktiga och krigsfrivilliga borde med avseende å hemortslön vara likaberättigade med tvångsinkallade. I vart fall borde de få komma i åtnjutande av hemortslön med hälften av det belopp, som för samma tjänstgöringstid tillkomme inkallade värnpliktiga.

Hemortslönen har enligt uttalande av 1941 års krigsfamiljebidragskommitté (se prop. 1942: 339) till uppgift att utjämna verkningarna av olikheterna i tjänstgöringstid för skilda kategorier värnpliktiga. I detta avseende ersätter den det tidigare långtidstillägget. Dessutom har den avsetts skola ersätta den semesterersättning, som utgick, och det skatteavdrag, som åtnjöts i anledning av beredskapstjänstgöring under 1940.

Bestämmelserna om rätt till hemortslön äro avfattade i nära överensstämmelse med kungörelsen den 28 juni 1941 (nr 506) om långtidstillägg för vissa värnpliktiga i dess lydelse efter ändring den 1 april 1942 (nr 168). Före denna ändring utgick icke långtidstillägg på grund av frivillig tjänstgöring till annan än värnpliktig, som medan han varit tvångsinkallad förvärvat rätt till sådant tillägg. Genom ändringen, som vidtogs med stöd av riksdagens beslut (riksdagens skrivelse 1942: 95), tillkommo de regler om rätt till långtidstillägg för frivilligt tjänstgörande, som sedermera i fråga om hemortslön överfördes till 1942 års krigsfamiljebidragsförordning.

Lagen den 28 juni 1941, nr 560, om semester för viss militär tjänstgöringstid m. m., som reglerade rätten till semesterersättning för beredskaps-tjänstgöring under 1940, synes hava varit tillämplig jämväl å frivilligt tjänstgörande värnpliktiga men icke å krigsfrivilliga. Förordningen den 6 juni 1941, nr 337, om avdrag å skatt på grund av militär tjänstgöring under år 1940 torde hava haft samma tillämpningsområde, såvitt angår frivilligt tjänstgörande.

I propositionen (nr 339) med förslag till krigsfamiljebidragsförordning till 1942 års riksdag anmärkte föredragande departementschefen, statsrådet Sköld, i anledning därav att en familjebidragsnämnd i sitt remissyttrande ansett skäl vara för handen att medgiva alla krigsfrivilliga, som räknade en tjänstgöringstid av minst 90 dagar, hemortslön i likhet med tvångsinkallade värnpliktiga, att han icke kunde dela denna uppfattning. I propositionen hade ifrågavarande bestämmelser den avfattning, som sedermera antogs av riksdagen.

Vid riksdagsbehandlingen upptogs frågan om de frivilligt tjänstgörandes rätt till hemortslön i en motion, II: 411, av herr Andersson i Göteborg m. fl., vari hemställdes, att hemortslön skulle utgå till alla frivilliga efter samma grunder som för dem vilka i vanlig ordning inkallades till tjänstgöring. Andra lagutskottet yttrade i anledning av denna hemställan följande:

För rätt till hemortslön får enligt förslaget tillgodoräknas fullgjord beredskapstjänst. Härvid göres dock visst undantag i fråga om frivillig tjänstgöring. Detta undantagstagande har sin motsvarighet i fråga om de av riksdagen godkända grunderna för rätt till långtidstillägg. Hemortslönen är liksom långtidstillägget närmast avsedd som en kompensation för de ökade ekonomiska bördor en lång tids inkallelse medför. Ur denna synpunkt torde det icke vara motiverat att låta frivillig tjänstgöring medföra rätt till hemortslön. Även med hänsyn till arbetsmarknadens behov vore en dylik utsträckning av rätten till hemortslön ägnad att väcka betänkligheter. Utskottet avstyrker därför i denna del den ifrågavarande motionen.

Vid behandlingen av ärendet i andra kammaren blev frågan föremål för debatt. Därvid yttrade statsrådet Sköld:

Vi få ha klart för oss, att det är skillnad mellan personer, som på grund av tvång lämnat sin civila sysselsättning och göra militärtjänst en mycket lång tid, och personer som alldeles frivilligt åtaga sig denna militärtjänst. De båda kategorierna kunna ju icke jämföras. Riksdagen tog ståndpunkt till frågan i samband med behandlingen av frågan om långtidsersättning. Därvidlag följde riksdagen Kungl. Maj:ts förslag, som gick ut på att sådana frivilliga, som stannat kvar i sin tjänstgöring vid sitt eget förband, fingo långtidsersättning, medan alla övriga frivilliga icke fingo sådan ersättning. Det är samma princip, som fastslagits i det föreliggande förslaget. Det är ju så, att det oftast är de kvalificerade frivilliga, som stanna vid egna förband. Det är f. d. fast anställt befäl, vars rutin man vill draga nytta av, och där är det ett direkt statsintresse, att varje frivillig stannar så länge som möjligt. Vi böra observera, att hemortslönen verkar premierande för långtidstjänstgöring. Med hemortslönen uppmanar man folk så att säga att vara länge i tjänst. Och det kan vara rimligt, när det gäller f. d. fast anställt befäl, som man vill ha kvar. Vad de övriga frivilliga beträffar, bestå de huvudsakligen av folk, som gör handräckningstjänst vid andra förband eller deltaga i luftbevakning. Och här komma ju också de frivilliga luftbevakerskorna in. Därvidlag måste man uppställa den frågan: Är det något direkt statsintresse, att varje frivillig av detta slag skall stanna kvar som frivillig så länge som möjligt? Jag måste för min del anmäla avvikande mening. Då det här är fråga om ett synnerligen okvalificerat arbete och en tjänstgöring som icke ger ökade möjligheter för försörjning i framtiden, kan det icke vara nyttigt att binda fast dessa människor på längre tid i en sådan frivillig tjänst. Det är tvärtom nyttigt, om man där kan få en viss cirkulation, och att tillerkänna de frivilliga hemortslön skulle vara ett sätt att låsa fast klientelet. Samma frivilliga skulle stanna månad efter månad och år efter år, och jag vill sätta i fråga, om detta är ett syftemål, som är värt att vinna med hänsyn till unga kvinnor. Vi få väl ändå se frågan på ett annat sätt. Om det är så, att vi behöva frivilliga för luftbevakning och i andra avseenden, och om läget på arbetsmarknaden är sådant, att den nuvarande ersättningen icke är tillräckligt lockande för att vi skola få det antal frivilliga vi behöva, särskilt när det gäller kvinnorna, få vi väl behandla den frågan för sig som en särskild fråga. Då bör det väl leda till att vi höja den direkta lönen att gå ut från första dagen vederbörande tjänstgöra och på det sättet skapa en ökad förmån. Men vi skola icke genomföra den avlöningsanordningen, att ju längre vederbörande äro kvar, desto bättre betalt skola de få. Det kan varken vara i statens eller de frivilligas intresse.

I en skrivelse till Kungl. Maj:ten den 26 oktober 1942 har arbetsmarknads-kommissionen anmält, att åtskilliga framställningar och skrivelser överlämnats till kommissionen, vari hemställts om vidtagande av åtgärder i syfte att krigsfamiljebidragförordningen måtte så ändras, att krigsfrivilligtjänstgöring under 90 dagar komme att berättiga till hemortslön. Det hade därvid framhållits, att rekryteringen av de krigsfrivilliga eljest komme att försvåras och att de krigsfrivilliga i propagandan för krigsfrivilligtjänstgöringen utlovats, att de skulle komma i åtnjutande av samma förmåner som dem vilka tillkomme värnpliktiga, vilket löfte med nu gällande bestämmelser ej

infriats. Arbetsmarknadskommissionen hade emellertid för sin del icke funnit tillräckliga skäl vara för handen att föreslå en sådan ändring.

Utskottet har under hand från statens krisrevision inhämtat vissa upplysningar i ärendet. Enligt en av krisrevisionen anställd jämförelse mellan de totala inkomsterna per månad för frivilliga, vilka sysselsätts i förråds-, depå- och handräckningstjänst, samt de avtalsenliga lönerna för civilanställda befattningshavare med ungefär motsvarande arbetsuppgifter synes framgå, att en frivillig, vilken endast har försörjningsskyldighet gentemot hustru, i genomsnitt uppnår samma inkomstnivå som en civilanställd förrådsarbetare. Vid större försörjningsbörda stiga kostnaderna för frivillig personal avsevärt. Enligt en av krisrevisionen verkställd undersökning av inkomsterna för vissa vid ett förband i Stockholm under hösten 1942 tjänstgörande frivilliga, som åtnjöto familjebidrag, uppgick den genomsnittliga inkomsten, naturaförmåner medräknade, för personer, vilka tjänstgjorde som chaufförer, förrådsarbetare, kökshandräckning, eldare, mässuppassare och ordonnanser samt i skrivbiträdes- och annan expeditionstjänst, till 390 kronor i månaden. Civilanställda arbetare med motsvarande arbetsuppgifter torde enligt krisrevisionen kunna påräkna mellan 225 och 320 kronor i avlöning för månad.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen är den normerade be- *Utskottet.* hovsprövningen vid beräkningen av familjepening och bostadsbidrag till värnpliktigs hustru och minderåriga barn ej tillämplig beträffande bidrag till frivilligt tjänstgörande värnpliktiga och krigsfrivilliga. Dessa äro ej heller berättigade till hemortslön utom i vissa fall.

I de till behandling föreliggande motionerna har hemställts, att frivilligt tjänstgörande måtte i nämnda avseenden likställas med tvångsinkalade värnpliktiga.

Under den korta tid som förflutit sedan statsmakterna togo ställning till hithörande spörsmål ha, såvitt utskottet har sig bekant, ej framkommit sådana omständigheter som giva anledning till ett ändrat ståndpunktstagande. Det kan särskilt med hänsyn till det nuvarande läget på arbetsmarknaden knappast anses obilligt, att en frivilligt tjänstgörandes behov av familjepening och bostadsbidrag bedömes efter förhållandena i det särskilda fallet. Utskottet vill dessutom erinra om att även enligt gällande bestämmelser viss inkomst ej skall tagas i beaktande vid prövningen av behovet. Därest förhållandena skulle ändras, torde Kungl. Maj:t i enlighet med bemyndigandet i familjebidragsförordningen vidtaga erforderlig revision av bestämmelserna. Vad beträffar hemortslönen synas de skäl, som lett till antagandet av de nu gällande reglerna, fortfarande vara bärande.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 juni 1943.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Wistrand, Löfvander, Olof Carlsson, Mannerskantz*, Roos, Sten och Söderkvist;*

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herr *Olovson* i Västerås*, fröken *Andersson*, fru *Johansson*, herr *Jansson* i Hällefors, fru *Västberg** samt herr *Hedlund* i Rådom.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.